

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ความจำเป็นและความสำคัญของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับคำว่า "บทบาท"

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับคำว่า "วิชาการ"

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางวิชาการของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค

ตอนที่ 5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ความจำเป็นและความสำคัญของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย มีหลายหน่วยงาน และมีขอบข่ายการจ้ดอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมไปถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานของรัฐ และเอกชนเป็นผู้ดำเนินงาน หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจนอกจากกระทรวงศึกษาธิการ แล้ว ยังมีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น สำหรับหน่วยงานที่มีบทบาทรับผิดชอบในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนโดยตรง คือ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และในส่วนภูมิภาคก็มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ

สำหรับความจำเป็นและความสำคัญในการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค นั้นก็มิแตกต่างจากแนวความคิดพื้นฐานในการจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียน พอจะสรุปได้ ดังนี้

1. การดำเนินงานทางการศึกษานอกโรงเรียน มักเกิดการซ้ำซ้อนของงาน และขาดการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษานอกโรงเรียน (จุฑพร สุทธิวัฒน์ 2523 : 25) ซึ่งทำให้มีหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงานที่ดำเนินการได้แก่ กระทรวง

มหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และ
การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้จัดในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น จัด
ในลักษณะโครงการฝึกอบรม ลักษณะเป็นศูนย์ ลักษณะเป็นห้องสมุด เป็นต้น การ
ปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีปัญหาในเรื่องการซ้ำซ้อนของงาน ขาด
การวางแผนร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดผลเสียต่อประเทศ (กรมสามัญศึกษา 2521 : 5)

2. ความจำเป็นในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อตอบสนองความ
ต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนและประชาชนผู้รับบริการที่แตกต่างไปตามสภาพ
แวดล้อม (จตุพร สุทธิวิวัฒน์ 2523 : 25) ทั้งนี้เพราะปัญหาในแต่ละบุคคลและ
แต่ละชุมชนนั้นไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ดังนั้นระบบการศึกษาที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ไขปัญห
เฉพาะบางอย่างนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นสากลหรือเหมือนกัน สิ่งสำคัญคือ
สถาบันทางการศึกษาใด ๆ ก็ตาม ควรจัดการศึกษาที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับความ
ต้องการของชุมชนนั้น

3. การขยายบริการทางการศึกษานอกโรงเรียนให้ทั่วทั้งประเทศ เพื่อ
สร้างความเสมอภาคในเรื่องโอกาสทางการศึกษา อันจะเป็นสิ่งเกื้อหนุนต่อการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (จตุพร สุทธิวิวัฒน์ 2523 : 26) ซึ่งมนุษย์ทุกคน
ไม่ว่าหญิง ชาย เด็ก หรือผู้ใหญ่ ยากจนหรือมั่งมี ควรได้สิทธิเท่าเทียมกันที่จะได้รับ
บริการทางการศึกษานอกโรงเรียน ดังนั้น การบริการทางการศึกษานอกโรงเรียนนี้
จะให้ความเป็นธรรมในการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่เลือก เพศ วัย ไม่เลือก
ท้องถิ่นหรือชุมชน (อุณา นพคุณ 2523 : 90)

และจากสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
ความจำเป็นในการปรับปรุงคุณภาพของประชากรเพื่อพัฒนาประเทศและพยายามที่จะ
ยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น ทำให้รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของ
การให้การศึกษา ดังนั้นงานการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของ
กระทรวงศึกษาธิการ จึงมิได้จำกัดอยู่เฉพาะที่จะสอนให้เพียงอ่านออกเขียนได้
แต่จะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น และ

และแก้ปัญหาเป็น ปลุกฝังให้ประชาชนรักการอ่าน เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและส่งเสริมให้มีแหล่งการศึกษา

จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ทำให้รัฐได้ตระหนักถึงปัญหาและได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค เพื่อให้เป็นศูนย์กลางส่งเสริม สาธิต และทดลองการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับภูมิภาค ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบงานทางค่านววิชาการ ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ประชาชนในแต่ละภูมิภาค และเป็นศูนย์รวมที่เป็นแหล่งความรู้ในคานการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งนี้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน : ม.ป.ป. : 18)

1. เพื่อส่งเสริมและดำเนินการวิจัยความต้องการทางการศึกษา สภาพความเป็นอยู่และปัญหาในการดำรงชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ จัดการวัดผลโครงการทดลองและโครงการการศึกษานอกโรงเรียน
2. เพื่อพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์การสอน หนังสืออ่านประกอบ หนังสือส่งเสริมการอ่านให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
3. เพื่อผลิตเอกสารเผยแพร่ความรู้ สำหรับใช้ในโครงการการศึกษา สำหรับประชาชนในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ
4. เพื่อจัดการอบรมผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ วิทยากร ครูผู้สอน ผู้นำหมู่บ้านอาสาสมัครในงานการศึกษานอกโรงเรียน ตลอดจนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ ให้สามารถดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ประสานงานกับสถาบันการศึกษาชั้นสูง ในการจัดสอนการศึกษานอกโรงเรียนแก่ผู้ที่ดำเนินงาน
5. เพื่อดำเนินโครงการทดลองในงานการศึกษานอกโรงเรียน เช่น โครงการการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ โครงการวางระบบการศึกษาตลอดชีวิต
6. เพื่อช่วยเหลือผู้บริหารการศึกษาในส่วนภูมิภาคในการวางแผนการดำเนินงานและการปรับปรุงงานการศึกษานอกโรงเรียน
7. เพื่อจัดโครงการสาธิตเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน ที่มีความประสงค์จะริเริ่มโครงการการศึกษานอกโรงเรียน

8. เพื่อส่งหน่วยเคลื่อนที่ไปให้บริการในท้องถิ่นที่มีปัญหาทางการศึกษา
เร่งด่วนที่หน่วยงานปกติไม่สามารถแก้ไขได้ตามคำขอของจังหวัด

9. เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลทางวิชาการ ของงานการศึกษานอกโรงเรียนภาค
เช่น เป็นศูนย์เก็บและเผยแพร่หลักสูตรระยะสั้นที่จัดทำขึ้นในท้องถิ่น

10. เพื่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเป็นสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนทางด้านวิชาการ ปฏิบัติการ ประสานงาน วางแผนดำเนินงาน และให้ความช่วยเหลือแก่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ในปัจจุบันศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคได้จัดตั้งขึ้น 4 ศูนย์ คือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ตั้งอยู่ที่จังหวัดลำปาง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง ตั้งอยู่ที่จังหวัดราชบุรี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา และการบริหารงานภายในศูนย์แบ่งออกเป็น 6 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายแผนงานและวิจัย ฝ่ายพัฒนาบุคลากร ฝ่ายพัฒนาวิชาการ ฝ่ายบริหารเพื่อการศึกษา ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน ม.ป.ป. : 18)

ส่วนความจำเป็นและความสำคัญในการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนั้น เพื่อรวบรวมหน่วยงานต่าง ๆ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น โรงเรียนผู้ใหญ่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ ซึ่งบางหน่วยงานที่อยู่ในความดูแลของจังหวัดโดยตรงและบางหน่วยงานขึ้นตรงกับส่วนกลาง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานหลายประการ เช่น การดำเนินงานล่าช้า ขาดการประสานงานที่ดี การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง หากมีการรวมงานการศึกษานอกโรงเรียนของกรมการศึกษานอกโรงเรียนทั้งหมดภายในจังหวัดเข้าด้วยกัน และดำเนินงานให้การสนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจะช่วยให้การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนภายในจังหวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้จัดตั้ง

ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือจังหวัด ในการบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ส่งเสริม ประสานงาน และให้ความช่วยเหลือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ตลอดจนจัดการศึกษาออกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละจังหวัด (กรมการศึกษาออกโรงเรียน ม.ป.ป. : 19) โดยศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดมีหน้าที่และค่านิงานการศึกษาออกโรงเรียนดังนี้ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, อิศำเนา : 4)

1. บริหารการศึกษาออกโรงเรียนทุกรูปแบบ
2. จัดทำแผนและโครงการปฏิบัติงาน
3. สำรวจ ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ให้ความร่วมมือ การอุดหนุน และการบริการการศึกษา
4. คำนึงการเกี่ยวกับห้องสมุด การศึกษาสายสามัญและการศึกษาสายอาชีพ
5. ควบคุม ดูแล ตรวจสอบ ติดตามและรายงานการศึกษา
6. ฝึกอบรม ประชุมสัมมนา เจ้าหน้าที่คณะกรรมการดำเนินงานระดับชุมชน หรือท้องถิ่น หรือบุคลากรอื่นใดในลักษณะเดียวกัน
7. ประเมินมาตรฐานและออกหลักฐานทางการศึกษา
8. ให้การศึกษ้อบรมแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
9. ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับงานการศึกษาออกโรงเรียน

ดังนั้นจะเห็นว่าความจำเป็นและความสำคัญของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดจะต่างกันโดยศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค จะรับผิดชอบในการดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนที่เป็นการทดลอง ค้นคว้า สาธิต และปรับปรุงในด้านวิชาการ ส่วนศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดจะรับผิดชอบโครงการการศึกษาออกโรงเรียนที่ดำเนินการเป็นการถาวรแล้ว

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับคำว่า "บทบาท"

คำว่า "บทบาท" ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายอย่างดังนี้

ทองคำ หงส์พันธุ์ (2513 : 7) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า

บทบาทหมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจความรับผิดชอบในงานโดยตรงและงานพิเศษที่ควรทำ ส่วน Keith Davis (อ้างถึง ในสรุปผล พงศาวดาร 2522 : 18) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบไว้ว่า การที่บุคคลดำรงตำแหน่งใดต้องมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งนั้นเสมอ บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบที่กำหนดไว้จะต้องเป็นที่รู้และเข้าใจกันระหว่างบุคคล ผู้ดำรงตำแหน่งและบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

นอกจากนี้แล้ว ภิญญู สาขร (2516 : 304) ยังได้ให้ความหมายของบทบาท หมายถึง ความมุ่งหวังที่บุคคลอื่นคาดหวังว่าบุคคลในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งควรกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง และ ภิญญู สาขร (2512 : 7) ยังได้ให้ความหมายของบทบาทอีกนัยหนึ่งว่า บทบาทหน้าที่ หมายถึง หน้าที่เงื่อนไขที่จะต้องกระทำและบรรดาสีทธิต่าง ๆ ที่ได้มาพร้อมกับตำแหน่ง

ดังนั้น บทบาทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งทางสังคมและพฤติกรรมอันเป็นที่คาดหวัง ซึ่ง Levinson (อ้างถึงใน สวัสดิ์ แก้วสมบูรณ์ 2525 : 14) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการคือ

1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน (Norms) ความมุ่งหวัง (Expectations) ข้อห้าม (Taboos) ความรับผิดชอบ (Responsibilities) และอื่น ๆ ที่มีในลักษณะเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้ บทบาทตามความหมายมุ่งตัวคนน้อยที่สุด แตกกลับไปมุ่งที่การบังคับหน้าที่อันควรกระทำ

2. บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเองที่จะคิดและทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น

3. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่จะกระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

จากที่กล่าวมาแล้วก็พอจะสรุปได้ว่า "บทบาท" คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขและอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำ เมื่อดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง และมีความหมายรวมถึงความคิดเห็นของบุคคลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งเอง ที่จะคิดและทำ

เมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น ๆ และนอกจากนี้บทบาทยังเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นไปตามความคาดหวังของบุคคลอื่น คือ จะแสดงพฤติกรรมไปตามที่คาดว่าผู้อื่นต้องการให้ตนกระทำอะไรอย่างไรในฐานะที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ดังที่ ทิทยา สุวรรณกฎ (2510 : 9-10) ได้สรุปลักษณะของบทบาทไว้ 2 ประการ คือ

1. บทบาทอุดมคติ (Ideal role) คือ บทบาทของผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมควรปฏิบัติ บทบาทอุดมคติกำหนดโดยการอบรม คำแนะนำ สั่งสอน หน้าที่ และความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual role) คือ บทบาทของผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมจะต้องปฏิบัติ บทบาทที่ปฏิบัติจริงนี้กำหนดโดยผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคม นำเอาบทบาทอุดมคติไปแปลเพื่อปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่นั้น บทบาทที่ปฏิบัติจริงจะใกล้เคียงหรือแตกต่างจากบทบาทอุดมคติน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถในการแปลความหมายบทบาทอุดมคติและสภาพแวดล้อม

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับคำว่า "วิชาการ"

คำว่า "วิชาการ" ตามความหมายของประมวลศัพท์บัญญัติวิชาการศึกษา (กรมวิชาการ 2521 : 3-4) ได้ให้ความหมายไว้หลายอย่างคือ

ทางมัธยมศึกษา ซึ่งเกี่ยวกับวิชาสามัญที่นักเรียนทุกคนต้องเรียน ได้แก่ วิชา ภาษาไทย สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ และวิทยาศาสตร์

ทางอุดมศึกษา เกี่ยวกับวิชาต่าง ๆ ที่อยู่ ในสาขาศิลปศาสตร์

และหมายความถึง ความสามารถในอันที่จะคิดสรุปวิเคราะห์ เปรียบเทียบ

และศึกษาทางวิชาการ

ส่วนความหมายตามพจนานุกรมไทย (2524 : 879) ได้ให้ความหมายของคำว่า "วิชาการ" ว่า "การที่เกี่ยวข้องกับความรู้ เช่น ฝ่ายวิชาการ"

ดังนั้น อาจสรุปความหมายของคำว่า "วิชาการ" ได้ว่า การที่เกี่ยวข้องกับความรู้ และความสามารถในการที่จะศึกษาสรุป วิเคราะห์และเปรียบเทียบ

จากความหมายดังกล่าว จะเห็นว่าคำว่า วิชาการ จะต้องเกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาโดยตรงซึ่งจะต้องปฏิบัติงานวิชาการ ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความหมาย

ของคำว่า "งานวิชาการ" ไว้หลายอย่างดังนี้

เอกวิทย์ ฃ ถกลาง (2516 : 113) ก็ได้ให้ความเห็นว่า งานวิชาการในโรงเรียนนั้น ควรจะรวมการฝึกอบรมครูประจำการ การจัดครูทำการสอน การจัดชั้นเรียน การวัดผลการศึกษา การค้นคว้าวิจัย การประมวลสถิติข้อมูลทางวิชาการ การจัดทำแบบเรียน การทำและการใช้หนังสือคู่มือ การเผยแพร่ความรู้ การปรับปรุงค่านการเรียนการสอน การประเมินมาตรฐานของโรงเรียนและการนำเอาผลนั้นมาปรับปรุงให้โรงเรียนก้าวหน้า ซึ่งความเห็นดังกล่าวก็สอดคล้องกับที่ กอ สวัสดิ์พานิชย์ (2516 : 20) ได้ให้แนวคิดที่ว่า งานวิชาการในโรงเรียนจะก้าวหน้าถ้าส่งเสริมให้ครูก้าวหน้าทางวิชาชีพ ให้การทำงานในหน้าที่ของครูดีขึ้น ช่วยเหลือในเรื่องวัสดุข่าวสารเรื่องราวที่เป็นความรู้ พิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่แก่ครู ส่วนไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2525 : 131) ได้กล่าวว่า งานวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา คือ งานสอน งานวิจัย และงานบริการชุมชน

สำหรับงานวิชาการของศึกษานิเทศก์อำเภอที่มีหน้าที่รับผิดชอบนั้น ชำเลือง วุฒิจันทร์ (2515 : 109-110) ได้ให้ความเห็นว่า งานวิชาการที่ศึกษาอำเภอจะต้องรับผิดชอบนั้นอาจแยกได้เป็นงานตรวจเยี่ยม แนะนำทางวิชาการ นิเทศ ประชุมอบรม การวัดผลทางการศึกษา การทดลองสาธิต งานสถิติและวางแผนการศึกษาภายในเขตอำเภอ

ดังนั้นก็อาจจะสรุปความหมายของงานวิชาการได้ว่า งานวิชาการ หมายถึง การปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น รวมถึงการวางแผน การกำหนดนโยบายการปฏิบัติงาน การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาบุคลากร การจัดหาหนังสือและอุปกรณ์ ตลอดจนงานวิจัยและประเมินผล

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางวิชาการของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค เนื่องจากงานวิชาการเป็นงานที่เป็นหัวใจของสถาบันการศึกษา ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2525 : 131) ได้กล่าวว่าสถาบันอุดมศึกษาก็คือสถาบันทางวิชาการ และงานวิชาการเป็นหัวใจของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งสมหวัง พิธิยานุวัฒน์

(2525 : 11) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของหน่วยวิชาการของมหาวิทยาลัยว่า หน้าที่ของหน่วยวิชาการจะต้องสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยและความต้องการของสังคม อีกทั้งสะท้อนภาพให้เห็นถึงการสนองตอบ ต่อความต้องการของนิสิต เช่น การเปิดวิชาต่าง ๆ ให้ลงทะเบียนเรียน แนะนำการเขียนวิทยานิพนธ์และให้บริการแนะแนว ต่อสังคม องค์การภายนอก เช่นงานวิจัย คอมมหาวิทยาลัยและสังคมประเทศชาติ เช่น การบริการ และส่งเสริมบำรุงขวัญชุมชน ตลอดจนการดำเนินงานของหน่วยวิชาการเอง เช่น การให้คำแนะนำ การคัดเลือกอาจารย์ใหม่ การพัฒนาอาจารย์

จากหน้าที่ของหน่วยวิชาการของสถาบันการศึกษาและประกอบกับหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคที่กระทรวงศึกษาได้กำหนดไว้ ดังได้กล่าวแล้ว ซึ่งก็เป็นสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนด้านวิชาการ ปฏิบัติการประสานงาน วางแผนการดำเนินงาน และให้ความช่วยเหลือแก่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่อยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ดังนั้นก็สรุปได้ว่าศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคนั้น เป็นหน่วยงานวิชาการหน่วยงานหนึ่งในส่วนภูมิภาค

สำหรับการบริหารงานภายในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ก็สอดคล้องกับหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ กล่าวคือการบริหารงานภายในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคจึงแบ่งออกเป็น 6 ฝ่าย คือ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2524 : 59-62)

1. ฝ่ายบริหาร
2. ฝ่ายแผนงานและวิจัย
3. ฝ่ายพัฒนาบุคลากร
4. ฝ่ายพัฒนาวิชาการ
5. ฝ่ายบริการเพื่อการศึกษา
6. ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา

ฝ่ายบริหาร มีหน้าที่ดำเนินงานประจำศูนย์ เพื่อให้บริการและสวัสดิการแก่ฝ่ายต่าง ๆ ดำเนินงานไปด้วยดี และถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ

ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น ประชาสัมพันธ์ การเงินและบัญชี พัสดุ ครุภัณฑ์ งานทะเบียน งานบริหารบุคคล อาคารสถานที่ และงานอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ

ฝ่ายแผนงานและวิจัย มีหน้าที่ในการวางแผนโครงการของศูนย์ รวบรวม สถิติ ข้อมูลและวิจัย การทำรายงาน ประเมินมาตรฐานการศึกษานอกโรงเรียน ให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายต่าง ๆ และให้คำแนะนำแก่จังหวัด ที่เกี่ยวกับควรทดลอง ค้นคว้า วิจัย

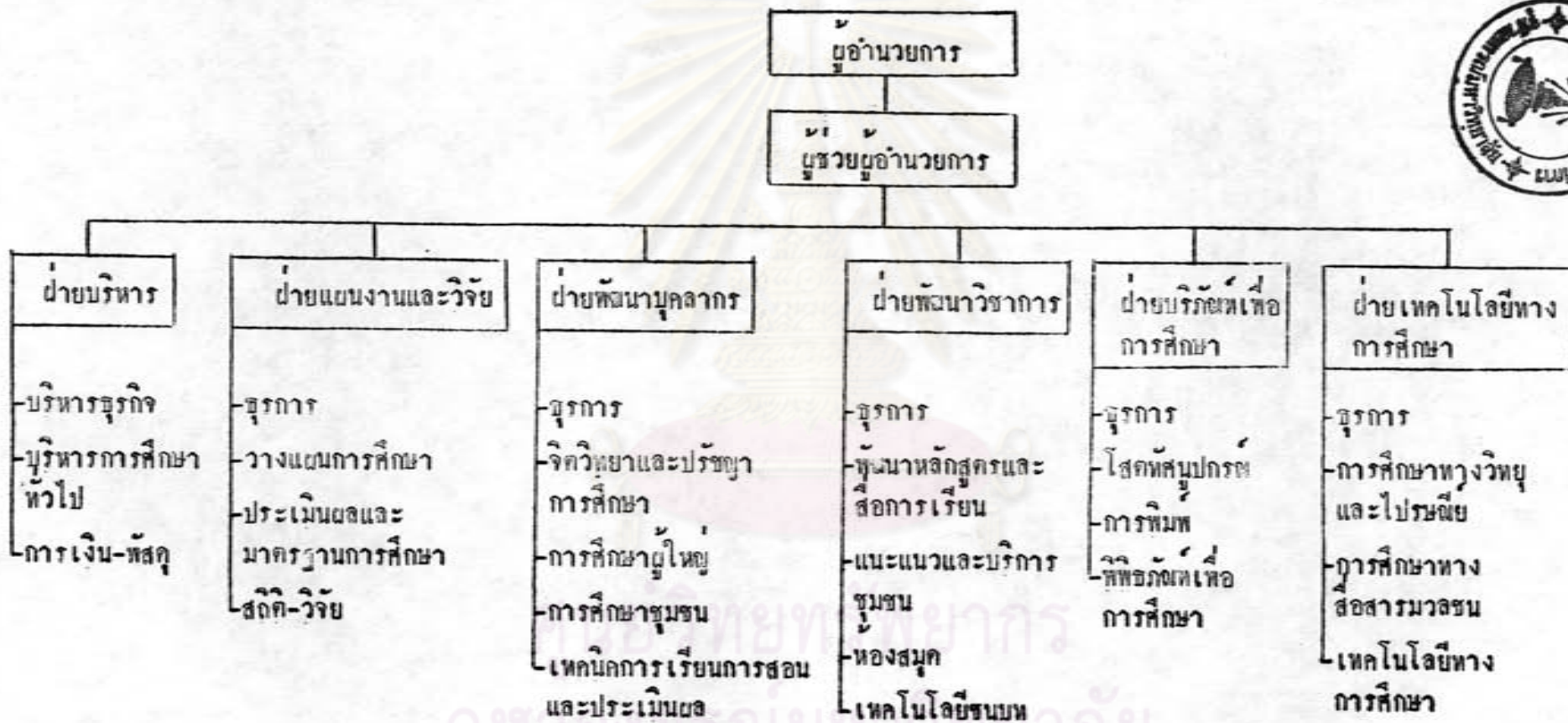
ฝ่ายพัฒนาบุคลากร มีหน้าที่ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบการอบรม วางแผนและดำเนินการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่การศึกษา เช่น ครู นักบริหาร ศึกษาพิเศษ วิทยากร ประชาชน ที่เป็นผู้นำท้องถิ่นด้านการศึกษาออกโรงเรียน ให้ความร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ และให้คำแนะนำแก่จังหวัดเกี่ยวกับการอบรม

ฝ่ายพัฒนาวิชาการ มีหน้าที่ในการจัดหรือให้การศึกษา ค้นคว้า สาธิต ทดลอง และปรับปรุงหลักสูตร แบบเรียน คู่มือ สื่อการเรียน และเทคนิคการเรียนการสอนเกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ ตลอดทั้งเผยแพร่ผลการพัฒนาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน ประสานงานและให้ความร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ และให้คำแนะนำแก่จังหวัดเกี่ยวกับวิชาการรวมทั้งจัดบริการและแนะนำ ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ

ฝ่ายบริการเพื่อการศึกษา มีหน้าที่ศึกษา ค้นคว้า วิจัย หารูปแบบให้คำแนะนำ ในการผลิตเอกสาร วัสดุ อุปกรณ์การศึกษา จัดพิมพ์ภัณฑ์ และนิทรรศการเพื่อการศึกษา ให้การบริการวัสดุอุปกรณ์แก่ฝ่ายต่าง ๆ และจังหวัดต่าง ๆ

ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา มีหน้าที่บริการปรับปรุง ส่งเสริมการเรียน การสอนการศึกษานอกโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพ โดยศึกษาค้นคว้าและใช้เทคโนโลยี ใหม่ ๆ เป็นศูนย์ประสานงานด้านข่าวสาร เกี่ยวกับนวัตกรรมการศึกษา จัดและ ดำเนินการวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์เพื่อการศึกษาและสื่อสารมวลชนอื่น ๆ

แผนภูมิแสดงการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค

หน้าที่ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นและประกอบกับการบริหารงานภายในศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคทั้ง 6 ฝ่าย จะเห็นได้ว่ามี 5 ฝ่าย ยกเว้นฝ่ายบริหารที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานด้านวิชาการ ซึ่งก็พอจะประมวลลักษณะของงานในขอบข่ายของความรับผิดชอบเฉพาะที่เกี่ยวกับวิชาการได้ 5 ด้าน คือ

1. การวางแผน
2. การพัฒนาบุคลากร
3. การพัฒนาหลักสูตร
4. การวิจัย
5. การประชาสัมพันธ์และบริการทางวิชาการ

ด้านการวางแผน การวางแผนเป็นกระบวนการสำคัญอันดับแรกในการบริหารงานและปฏิบัติงาน ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนไว้หลายท่าน เช่น สมพงษ์ เกษมสิน (2517 : 81) ได้กล่าวถึงการวางแผนไว้ว่า การวางแผนเป็นการใช้ความคิด จินตนาการ คาคณะเน วิธีการเพื่อคัดเลือกหาแนวทางที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง เพื่อกำหนดเป้าหมายและวางโครงการในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2521 : ก) ได้ให้ความหมายของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนคือ กระบวนการเตรียม "เรื่องที่จะตัดสินใจ" เพื่อให้มีการดำเนินงานที่สามารถนำปัจจัยที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ให้เต็มที่ ทั้งนี้เพื่อให้ดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ และภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ Dick Carlson (อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2525 : 2) ได้สรุปความมุ่งหมายของการวางแผนไว้ดังนี้คือ

1. เพื่ออธิบายวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ชัดเจน อธิบายแผนงานทั่วไปและกำหนดการ เพื่อให้ผู้ร่วมงานทุกคนในองค์กร ได้ทราบว่าองค์กรหรือหน่วยงานโดยส่วนรวมมุ่งหมายจะบรรลุถึงอะไร

2. เพื่อกำหนดและแปลความหมายของสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องทำ เพื่อให้เกิดการประสานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่เกิดการทำงานซ้ำซ้อนกัน

3. เพื่อให้มีนโยบายอันชัดเจนไม่กำกวม และนโยบายจะเป็นเครื่องชี้แนวทาง และช่วยการประสานงานให้แก่บรรดาเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการบริหารงาน
4. เพื่อมองเห็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นล่วงหน้า และเพื่อดำเนินการแก้ไข ก่อนที่ปัญหานั้นจะเกิดขึ้นจนกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง
5. เพื่อฝ่ายบริหารจะได้ควบคุมงานให้น้อยที่สุดและเพียงพอให้แน่ใจว่าจะได้รับผล สุกท้ายที่ต้องการโดยตรงกับวัตถุประสงค์ นโยบายและโครงการ

ส่วนในด้านการวางแผนการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2525 : 7) ได้กล่าวว่า การวางแผนสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ ไม่สามารถพูดได้โดยเฉพาะเจาะจง เพราะว่าเรื่องส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในท้องถิ่นและลักษณะโดยเฉพาะของแต่ละ ประเทศ ดังที่ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (2521 : 79-84) ได้ให้ข้อพิจารณาที่ควร นำมาประกอบการวางแผน คือ ประการแรก การสำรวจความต้องการและทรัพยากร โดยเหตุที่ศึกษานอกระบบมีลักษณะและกิจกรรมครอบคลุมอย่างกว้างขวาง การ ที่จะวางแผนและปฏิบัติจึงต้องมีกร "ซุกค้นและแสวงหา" ประการที่สอง การจัด โครงการการศึกษาอกระบบมีลักษณะต่างกับการศึกษาในระบบอยู่บ้าง ซึ่งก็สอดคล้อง กับ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2525 : 12) ได้กล่าวว่า สิ่งจำเป็นและสำคัญเป็นอันดับแรกใน การวางแผนเพื่อจัดการศึกษาอกระบบ คือจะต้องมีการสำรวจความต้องการและ ความสนใจของผู้ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมและต้องรู้ลักษณะของผู้ที่จะเข้าร่วมกิจกรรม เช่น อายุ เพศ การศึกษาท้องถิ่น ความมั่งหวัง ความตั้งใจ ทักษะ ทักษะทางสังคม และ เศรษฐกิจ สิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับผู้วางแผนโครงการจะต้อง ทราบเพื่อใช้ประกอบการจัดทำโครงการ ซึ่งจะสามารถสนองความต้องการของผู้เข้า ร่วมกิจกรรมได้

ด้านการพัฒนาบุคลากร ในบทบาทด้านนี้ได้มีนักวิชาการหลายคนได้ให้แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรไว้ต่าง ๆ เช่น วัฒนา สุทรสุวรรณ (ม.ป.ป. : 51) ได้ ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากร หมายถึง กรรมวิธีในอันที่จะเพิ่มพูน สมรรถภาพ ในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ส่วนสำนักงาน ก.พ.(2522 : 27) ได้ให้แนวคิดที่ว่า

การพัฒนาบุคคล หมายถึง กรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งจะเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และ ประสบการณ์ เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดี ให้มี กำลังใจรักงานและให้มีความคิดที่จะหาทางปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการที่สร้างเสริม เพิ่มพูน และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ฉะนั้นบรรดานักวิชาการจึงได้ให้แนวคิด เกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาบุคลากรไว้หลายประการดังนี้

1. การปฐมนิเทศ เป็นวิธีการเริ่มแรกในการพัฒนาบุคคลซึ่ง **ชาดูชัย** วลีตรังสีมา และเชิดวิทย์ ฤทธิประศาสน์ (2521 : 161-162) ได้ให้ความเห็นว่าการปฐมนิเทศเป็นการฝึกอบรมเบื้องต้น มีวัตถุประสงค์ที่จะแนะนำพนักงานที่เข้าใหม่ ให้มีความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ภายในองค์กรและจะช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับ สภาพแวดล้อมได้โดยเร็ว ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ **อนันต์ เกตุวงศ์** (2523 : 28) ได้กล่าวว่าองค์กรต่าง ๆ ที่บรรจุบุคคลเข้าปฏิบัติงานใหม่ สิ่งแรกที่บุคคลเหล่านั้นจะต้องทราบคือวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทราบและมีความเข้าใจว่าการทำงานไปเพื่ออะไร

2. การฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นกระบวนการที่มุ่งจะพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ และความชำนาญเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ และเพื่อให้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง ๆ เพื่อทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ (ภิญโญ สาธร 2517 : 442-443)

3. สัมมนาทางวิชาการ เป็นการที่บุคคลกลุ่มหนึ่งประชุมกันเพื่อทำการศึกษาค้นคว้า เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในปัญหาใด ปัญหาหนึ่ง เพื่อสืบเสาะค้นคว้าหัวข้ออภิปราย เพื่อแลกเปลี่ยนผลงานกับบุคคลอื่น และเพื่อเสนอข้อความรู้ (วิญญู อังคนารักษ์ 2518 : 146-149)

4. การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ จะเป็นในลักษณะที่เป็นการนำ ข่าวสารภายในองค์กรมาพิมพ์เผยแพร่ออกไปยังองค์กรอื่น ๆ ภายนอกองค์กร

โดยให้โอกาสบุคลากรขององค์กรได้เขียนบทความแสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกทางวิชาการ (สมพงษ์ เกษมสิน 2518 : 329)

5. การจัดสัปดาห์ทางวิชาการ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาบุคลากรในค่านิยมพวงษ์ บุญจิตราคุสัย (2522 : 2) ได้กล่าวว่า "การจัดให้มีสัปดาห์แห่งความก้าวหน้าทางค่านิยมวิชาการ อาจจะทำให้ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาบรรยายในหัวข้อที่บุคลากรส่วนใหญ่ต้องการหรือสนใจ ในการจัดสัปดาห์ทางวิชาการอาจทำได้ในรูปจัดให้มีนิทรรศการ พร้อมทั้งบรรยาย อภิปราย ศึกษาค้นคว้า และการสาธิต"

6. การส่งเสริมให้การศึกษาต่อ วิธีการนี้เป็นวิธีที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาบุคลากร เป็นการเพิ่มคุณวุฒิของบุคลากรให้มีความรู้ที่ขึ้นหรือให้ได้รับความรู้ใหม่ กังที ภิญโญ สาขร (2520 : 25) ได้ให้ความเห็นว่า การส่งข้าราชการไปศึกษาต่อเป็นกิจกรรมสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการบริหารบุคคลสมัยใหม่ โดยเฉพาะบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ทางการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการให้การศึกษาอบรม "คน" ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศในค่านิยมเศรษฐกิจสังคมและการเมืองให้มีความรู้

7. การเยี่ยมเยียน ศึกษาค้นคว้าและศึกษาวิธีการทำงาน เป็นการมุ่งที่จะเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบให้ดียิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่ากำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาหน่วยงานและพัฒนาประเทศ เพราะผู้ที่นำทรัพยากรและวิชาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุด บุคลากรที่มีความรอบรู้มีความสามารถและมีทัศนคติที่ยอมรับจะทำงานในหน้าที่ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาหลักสูตร

คำว่า "หลักสูตร" สุมิตร คุณานุกร (2518 : 2) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการทางการศึกษาที่กำหนดไว้ ส่วน

การปรับปรุงหลักสูตรหรือการพัฒนาหลักสูตร ปรานี เดกิงพล (2522 : 36) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นการพัฒนาประสบการณ์ทางการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ประมวลการสอน คู่มือประกอบหลักสูตร วัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตร แบบเรียน สื่อทัศนอุปกรณ์และการวัดผล

ส่วนขบวนการในการพัฒนาหลักสูตรนั้น สุมิตร คุณานุการ (2518 : 5-7) ได้กล่าวไว้ว่า ขบวนการในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 5 ประการคือ

1. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร หลักสูตรแต่ละหลักสูตรจึงต้องมีความมุ่งหมายที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ความมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละระดับควรสอดคล้องและเสริมความมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับชาติ ซึ่งสอดคล้องกับที่ รังสรรค์ ชนพรพันธ์ (2518 : 3-14) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละภูมิภาคและแต่ละท้องถิ่น สามารถที่จะดำเนินการโดยการจัดหลักสูตรและเนื้อหาสาระของวิชาที่จะสอนให้แตกต่างกันตามสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

2. การเลือก การจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ คือการเลือกสรรวิชาความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

3. การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารและปฏิบัตินำเอาโครงการของหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งรวมถึงการบริหารงานทางด้านวิชาการด้วย

4. การประเมินหลักสูตร คือการหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงไร

5. การปรับปรุงหลักสูตร ขบวนการพัฒนาหลักสูตรมีลักษณะเป็นวัฏจักร เริ่มต้นด้วยการกำหนดความมุ่งหมาย เลือกและจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ นำหลักสูตรไปปฏิบัติ ประเมินผลหาข้อบกพร่อง และนำผลที่ได้ไปปรับปรุงหลักสูตร

ดังนั้นเมื่อพิจารณาหลักสูตรในรูปขององค์ประกอบ สุมิตร คุณานุกร (2518 : 9) ได้สรุปว่าองค์ประกอบของหลักสูตรจะมี 4 องค์ประกอบ คือ ความมุ่งหมาย (Objectives) เนื้อหา (Content) การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) และการประเมินผล (Evaluation)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการนำเอาหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนที่จะทราบว่าหลักสูตรนั้นจะสัมฤทธิ์ผลมากน้อยเพียงใด และก็ขึ้นอยู่กับผู้ใช้หลักสูตรนั้นด้วย ดังที่ สุมิตร คุณานุกร (2518 : 9) ได้กล่าวว่า "หลักสูตรของทั้งการสอน การสอนก็ของทั้งหลักสูตร" หลักสูตรที่ดีควรเป็นหลักสูตรที่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ สุนทร สุนันทชัย (2518 : 28-29) ได้แสดงความเห็นไว้ว่า การจัดหลักสูตรควรจัดให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนทางด้านกายภาพและสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่ให้อ่อนนุ่มต่อการดำรงชีวิต

การวิจัย

สำหรับการวิจัยทางการศึกษา สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524 : 25) ได้ให้ความหมายของการวิจัยทางการศึกษาว่า การวิจัยการศึกษาเป็นการสืบค้นอย่างมีระบบเพื่อการค้นพบกฎหรือข้อความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับพฤติกรรม เพื่อใช้ในการทำนาย และควบคุมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ภายใต้สภาพการทางการศึกษา

จากบทบาทของการวิจัยการศึกษาในปัจจุบัน จะเห็นว่าการวิจัยการศึกษามีความสำคัญต่อประเทศไทยมาก ในช่วงระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา วงการวิจัยการศึกษาของไทยได้พัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ (ชูป บุษปาวณิช 2522 : บรรณาธิการแถลง) งานวิจัยการศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะในด้านการกำหนดนโยบาย การหาแนวทางแก้ปัญหาและคิดแนวดำเนินกรทางการศึกษาที่เหมาะสม (พจน์ สะเพียรชัย อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524 : คำนำ)

ฉะนั้นบทบาทของการวิจัยทางการศึกษาจึงขยายวงกว้างนอกเหนือไปจากการเรียนการสอนในห้องเรียน โดยเฉพาะการนำผลการวิจัยการศึกษาไปเป็นฐานในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการวางนโยบายทางการศึกษา ผู้บริหารการศึกษาปัจจุบันกำลังให้ความสนใจการวิจัยทางการศึกษาเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2524 : 27)

ในด้านการศึกษาทางการศึกษานอกโรงเรียนนั้น จากลักษณะการจัดการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งมีรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การฝึกอบรวมวิชาชีพ การส่งเสริมการอ่าน ฯลฯ รูปแบบต่าง ๆ เหล่านี้ควรได้มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้รูปแบบที่ดีและมีประสิทธิภาพ สามารถที่จะจัดการศึกษานอกโรงเรียนได้อย่างกว้างขวาง และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถพัฒนางานการศึกษานอกโรงเรียนให้ก้าวหน้าไปได้ การวิจัยมีส่วนช่วยในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเป็นอย่างมาก เพื่อจะได้นักควาหาข้อมูลต่าง ๆ ช่วยในการวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินงาน แต่ปัจจุบันงานวิจัยยังไม่ได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร จากลักษณะงานการศึกษานอกโรงเรียนนั้นงานวิจัยน่าจะมีบทบาทสำคัญมาก แต่ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาหลายประการ ผลงานวิจัยทางการศึกษานอกโรงเรียนจึงไม่ได้นำผลไปใช้เท่าที่ควร (ปาน กิมปี 2525 : 8-10) และจากการสัมมนางานวิจัยและประเมินผลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่ง ปาน กิมปี (2525 : 10) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคที่ผลการวิจัยไม่ได้นำไปใช้คือ

1. ผลการวิจัยเสร็จแล้วไม่ทันความต้องการของผู้ที่จะนำผลไปใช้ในการตัดสินใจในการดำเนินงานได้ทันพ่วงที่
2. ผู้บริหารไม่ค่อยเข้าใจงานวิจัย มักเข้าใจว่าผลการวิจัยเป็นเรื่องทางวิชาการ ไม่เกี่ยวข้องกับการบริหาร
3. ผู้วิจัยมีความสนใจและทำการวิจัยไม่ตรงกับความต้องการหรือปัญหาที่ผู้บริหารต้องการ
4. ผู้บริหารไม่ยอมรับผลการวิจัย หรือข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในบางประเด็นไม่ชัดเจน ทำให้ผู้บริหารไม่กล้านำผลการวิจัยไปใช้

5. ซาตการรวบรวบและเผยแพรผลการวิจัยทั้งภายในและภายนอกกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียน

ผลจากการสัมมนางานวิจัยและประเมินผลของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่สอดคล้องกับที่ วิจิตร ศรีสะอาน (2519 : 112-113) ได้กล่าวไว้ในการสัมมนาเรื่องการพัฒนาการวิจัยด้านมนุษยศาสตร์ว่า เรื่องที่สำคัญมากสำหรับการพัฒนาการวิจัย ก็คือ การนำผลการวิจัยไปใช้ เพราะถ้าไม่มีการนำผลการวิจัยไปใช้แล้ว การวิจัยก็จะเป็นเรื่องฟุ่มเฟือยและนักวิจัยก็จะหมดกำลังใจ

ด้านการประชาสัมพันธ์และบริการทางวิชาการ

ในด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่ง สุพิชญา ชีระกุล (2521 : 77) ได้กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อข่าวสารและนโยบายของหน่วยงานไปยังประชาชนทั้งหลายที่มีส่วนสัมพันธ์และในขณะเดียวกันก็ทำการตรวจสอบความคิด ความรู้ และความต้องการของประชาชนและหน่วยงาน เพื่อให้หน่วยงานของตนได้ทราบเพื่อจะได้ปรับปรุงให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริง ส่วนภิญโญ สาทร (2514 : 357) ได้กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลในกลุ่มบุคคลหนึ่งกับประชาชน ซึ่งกลุ่มบุคคลนั้นมีหน้าที่รองรับใช้หรือบริการ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในระดับภูมิภาค การประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ประชาชนและหน่วยงานในท้องถิ่นได้รู้ข่าวสารการเคลื่อนไหวทางด้านการศึกษานอกโรงเรียน ถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญอันหนึ่งของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค แต่อย่างไรก็ตามในการกระจายข่าวสารนั้น จำเป็นต้องใช้สื่อในการเผยแพร่ซึ่ง สุพิชญา ชีระกุล (2521 : 87-88) ได้กล่าวว่าสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์นั้น มีหลายอย่าง คือ คำพูด เช่น การจับบรรยาย อภิปราย สัมมนา สิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร จุลสาร และเอกสาร ข่าวต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมี ภาพฉาย สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ และการจัดนิทรรศการ เป็นต้น

ส่วนในด้านการบริการทางวิชาการ จะเห็นว่าสถาบันใดก็ตามที่มีขึ้นอยู่ในสังคมย่อมเกิดขึ้นเพื่อรับใช้หรือสนองความต้องการของสังคมนั้น แต่จะสนองได้มากน้อยเพียงใด

ขึ้นอยู่กับโครงสร้างและองค์ประกอบของสถาบันนั้น ดังที่ สากล จริยวิทยานนท์ (2524 : 114) ได้กล่าวถึง บทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของวิทยาลัยครู คือ การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ซึ่งรวมถึงสังคมที่สถาบันนั้นตั้งอยู่ และสังคมอื่น ๆ โดยทั่วไปด้วย และยังได้กล่าวว่า การบริการทางวิชาการแก่สังคม หมายถึง การให้บริการใด ๆ ก็ตามที่จะทำให้สังคมได้รับประโยชน์จากบริการนั้น โดยประโยชน์ที่สังคมจะได้รับดังกล่าวจะทำให้นำไปสู่การปรับปรุงสภาพของสังคมให้ดีขึ้น และพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของสังคมต่อไปในอนาคต เพราะถ้าขาดวิชาความรู้ทางด้านต่าง ๆ แล้ว การพัฒนาสังคมก็จะเป็นไปได้ล่าช้าหรือไม่ประสบความสำเร็จเลย

ดังนั้นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคก็เป็่่นสถาบันทางการศึกษาสถาบันหนึ่งในสังคม ซึ่งจะต้องมีหน้าที่ในการรับใช้และให้บริการทางวิชาการแก่หน่วยงานและประชาชนในท้องถิ่นด้วย

ตอนที่ 5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้จะขอเสนอเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคาดหวังและการปฏิบัติจริงของหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาที่ปฏิบัติงานในค่านวิชากรซึ่งคล้ายคลึงกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และเนื่องจากว่าผู้วิจัยได้ศึกษาและสำรวจงานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ปรากฏว่าไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานค่านวิชากรของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ดังนั้นในส่วนที่ 2 จึงขอเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ในด้านการจัดและดำเนินกิจกรรมทางค่านโครงการทดลองและโครงการฝึกอบรมของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค

ในส่วนแรกที่เป็นผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคาดหวังและการปฏิบัติจริง ซึ่งมีผู้วิจัยอยู่หลายรูปแบบดังนี้คือ

ประมวล รัตนวงศ์ (2519 : 53-58) ได้ศึกษาเรื่องบทบาททางวิชาการของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่าบทบาทที่เป็นจริงกับบทบาทที่คาดหวังทางวิชาการของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครู ครูใหญ่

ผู้บังคับบัญชาเหนือชั้นครูใหญ่ และคณะกรรมการการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 เช่นเดียวกับ ปัญญา แก้วทิพย์เร (2524 : 51-53) ได้ศึกษาบทบาททางวิชาการของครูใหญ่ โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสุพรรณบุรี ผลงานวิจัยพบว่า นักบริหาร นักวิชาการและครูมีความคิดเห็นวาทะที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ซึ่งทุกกลุ่มมีความคาดหวังไว้วางใจครูใหญ่ ควรปฏิบัติงานด้านวิชาการมากกว่าที่ปฏิบัติจริงในทุก ๆ ด้าน

ส่วนปรกรณ์ ศรีคอนไผ่ (2523 : 25) ได้ศึกษาบทบาททางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 6 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้าสายวิชาและครูในเขตการศึกษา 6 มีความคาดหวังที่จะให้ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติงานด้านวิชาการสูงกว่าที่ปฏิบัติอยู่ และทุกกลุ่มมีความเห็นว่า บทบาทที่เป็นจริงแตกต่างกับที่คาดหวังอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ผลงานวิจัยที่กล่าวมาสอดคล้องกับสวัสดิ์ แสงสมบูรณ์ (2525 : 144) ซึ่งศึกษาบทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอในภาคใต้ พบว่าบทบาทที่เป็นจริงตามความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์อำเภอและผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอ ทบอบทบาททางวิชาการของศึกษานิเทศก์อำเภออยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ส่วนบทบาทที่ควรจะเป็นทั้ง 2 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันคือ ศึกษานิเทศก์อำเภอควรปฏิบัติงานวิชาการในเกณฑ์มาก เช่นเดียวกับ สมบุญ มากบุญ (2524 : 34-36) ได้ศึกษาบทบาทศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 7 พบว่า ทิศนะของผู้บริหารและครูโรงเรียนราษฎร์มีบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของศึกษานิเทศก์อำเภอมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานการเงิน การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานวิชาการในการบริหารงานโรงเรียนราษฎร์

จากผลงานวิจัยที่ได้อ่านมาแล้วจะพบว่าทัศนคติของบุคคลมีความแตกต่างกัน ดังนั้นความคาดหวังและการปฏิบัติจริงของบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันเสมอ

ส่วนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคนี้ ยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยมากนัก ก็จะมีดังที่ จตุพร สุทธิวิวัฒน์ (2522 : 62-64) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดและการดำเนินงานกิจกรรมทางคานโครงการทดลองและโครงการ

ฝักอบรมของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำภาค ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ดำเนินงานส่วนใหญ่มีความพร้อม และมีความกระตือรือร้นในการจัดและดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียน ผู้รับบริการส่วนใหญ่เป็นบุคคลในวัยรุ่นมีระดับการศึกษาต่ำและค่อนข้างยากจน สำหรับการจัดและการดำเนินกิจกรรมทางค่านโครงการทดลองและโครงการฝักอบรม ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และผู้รับบริการ มีความเห็นต่อการจัดและดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับดี ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งไม่แตกต่างกัน แต่บุคคลทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นที่แตกต่างกันในรายละเอียด เช่น ความเห็นต่อวัตถุประสงค์ของโครงการในสภาพปัจจุบัน การปรับปรุงวิทยากรในโครงการทดลอง และการปรับปรุงการดำเนินงานนอกชั้นเรียน

จากผลงานวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค จะดำเนินงานในลักษณะเป็นโครงการทดลอง สาขิต และฝักอบรม และบริหารงานวิชาการให้กับกลุ่มบุคคลในระดับต่าง ๆ กันไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะการดำเนินโครงการดังกล่าวข้างต้น ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค เป็นงานด้านวิชาการ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย